

RAZLIKE U MODALITETIMA IZVRŠENJA KAZNENIH DJELA S ELEMENTIMA NASILJA IZMEĐU AGRESIVNIH I NEAGRESIVNIH MALOLJETNIH POČINITELJA

VESNA SKORUPAN

Primljeno: prosinac 2000.

Prihvaćeno: rujan 2001.

Izvorni znanstveni rad

UDK: 343.9

Istraživanje je provedeno na uzorku 171 maloljetnog počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja (razbojništva, ubojstva, teške tjelesne ozljede, nasilnička ponašanja, učestvovanja u tučnjavi, silovanja), kojima je u šestogodišnjem razdoblju (1991.-1996. god.) Općinski sud u Zagrebu ili Županijski sud u Zagrebu izrekao neku kaznenu sankciju ili je kazneni postupak prema njima obustavljen zbog primjene načela svrsishodnosti. Metodom diskriminativne analize istraživane su razlike u prisutnosti i težini različitih modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja između dviju skupina ispitanika formiranih po kriteriju postojanja odnosno nepostojanja agresivnosti kao obilježja osobnosti maloljetnih počinitelja.

Dobiveni rezultati pokazuju da u promatranim obilježjima modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja postoje statistički značajne razlike između maloljetnih počinitelja kojima je verificirana agresivnost kao obilježje osobnosti i onih koji nemaju to obilježje. Temeljem dobivenih rezultata gotovo sigurno možemo zaključiti da je moguće izdvojiti agresivnost kao obilježje osobnosti koje je prediktor za izvršenje težih i opasnijih modaliteta kaznenih djela, dok se neagresivni maloljetnici češće pojavljuju kao počinitelji manje opasnih oblika izvršenja kaznenih djela, te su njihova djela nerijetko slučajni ispadi u ponašanju. Istraživanja u kojima se proučavaju osobna obilježja u smislu diferencijacije počinitelja, mogu poslužiti kao dobar putokaz u predviđanju ponašanja, odabiru adekvatnog tretmana, te pridonijeti korisnim spoznajama pri kreiranju mjera prevencije.

Ključne riječi: maloljetni počinitelji, kaznena djela s elementima nasilja, agresivnost, modaliteti izvršenja kaznenih djela

Uvodna razmatranja

Medju mnogobrojnim definicijama nasilničkoga kriminaliteta i nasilničkog ponašanja kao oblika kažnjivog ponašanja treba izdvojiti kao najpotpunije one koje ističu sljedeće karakteristike takvog ponašanja. Pojam obuhvaća fizičku agresivnost prema određenoj osobi, tj. primjenu fizičke sile prema fizičkom integritetu drugoga, napad koji stvara tjelesnu ozljedu ili ugrožava život ili tijelo, teža zlostavljanja fizičke prirode. Nasilje može biti i psihicka prinuda, teže psihicko maltretiranje, izazivanje trajnijeg, jačeg osjećaja osobne nesigurnosti, uznemirenosti. Bačić (1979) ističe kako ono može biti i nasilje prema stvarima izvedeno tako da te postupke pojedinac osjeća osobno kao prinudu, kao zlo. Nasilje u pravilu obuhvaća više postupaka, više djelatnosti, a može se sastojati i samo u jednom

činu. Brutalnost i okrutnost nisu nužno sastavni dio nasilja, kao što nasilje ne mora obavezno obuhvatiti i tjelesno ozljeđivanje. Nasilje je često i nasilje prema stvarima, agresija na njihovu fizičku supstancu, kao vandalizam, uništavanje radi uništavanja, kao nasilje iz bijesa i želje za nasiljem. Proučavanjem literature može se uočiti da se u svim pojmovnim određenjima barata sa dva termina: agresija i nasilje. Iako u svakodnevnom govoru ne postoji stroga razlika između tih pojmova, za kriminologe je ona vrlo bitna (Gerarrd, Gregoire, prema Cajner, 1995). Uspoređujući i objašnjavajući agresivnost i nasilje (Buy-

* mr. sc. VESNA SKORUPAN, Vrhovni sud Republike Hrvatske, Zagreb, Trg Nikole Šubića Zrinskog 3, e-mail: vesna.skorupan@vsrh.hr

tendijk, Holfnagels i VanBengen, 1972, prema Cajner, 1995) tvrde da je bolje govoriti o agresivnom nego li o nasilničkom kriminalitetu jer je agresivnost potencijalna snaga ponašanja, a nasilje samo oblik ponašanja. Naime, ističu da iako su nasilje i agresija dva povezana pojma, oni se uvijek ne pokrivaju potpuno. Merle i Vitu (1982, prema Cajner, 1995) valjano i sasvim argumentirano naglašavaju da se agresivnost ne uključuje automatski u red zabranjenih ponašanja, sve dok se ona ne pretvori u agresiju, a to znači prijelaz od potencijala na njegovo oživotvorenje. Drugim riječima, kada agresivnost preraste u agresiju dolazi se do onog što prepoznajemo kao nasilje. Pojam kriminalnog nasilja ili nasilničkih delikata nije formalno zakonski termin, već kriminološki, znači znanstveni. Skupina kažnjivih, odnosno općenitije antisocijalnih ponašanja nasilničke prirode imaju mnogobrojne pojavne oblike, raznoliku fenomenologiju. Kazneni zakoni u pravilu, ne sadrže razvrstavanje kaznenih djela po kriteriju primjene sile, već se korištenje sile pojavljuje kao obilježje radnje izvršenja raznih skupina kaznenih djela, npr. kod kaznenih djela protiv života i tijela, protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, protiv imovine, protiv opće sigurnosti ljudi i imovine i sigurnosti prometa, protiv javnog reda.

Međutim, unatoč toga, sva nasilnička ponašanja, očito, imaju jedinstveno, opće obilježje, koje ih međusobno povezuje: u svim nasilničkim ponašanjima posljedica je oštećenje žrtve kojoj se primjenom sile nanosi fizička i/ili psihička bol, manjeg ili većeg intenziteta. Dakle, u kaznenim djelima kojima je imanentno nasilničko ponašanje, nasilnička suština proizlazi iz konstrukcije bića djela u kojoj sila ili ozbiljna prijetnja, vrijeđanje ili zlostavljanje i tuča ili drsko i bezobzirno ponašanje čine bitno obilježje tog kaznenoga djela (Žaja, 1984), i upravo je to *differentia specifica* nasilničkih delikata.

Kaznenim djelima čija radnja izvršenja nosi elemente nasilja poklanja se posebna pozornost u svim suvremenim društvima, a poglavito kada se populacija mladeži pojavljuje kao njihovi počinitelji. Takav odnos prema ovoj skupini kaznenih djela uvjetuje više činitelja.

Njihova frekventnost nije toliko naglašena, odnosno njihov udio u ukupnom kriminalu nije dominantan, međutim, ipak zabrinjava činjenica

što je u svijetu, a nažalost i u nas zamijećen porast prijavljenih maloljetnika, uz promjenu strukture kriminaliteta, odnosno porast broja kaznenih djela s elementima nasilja (Tracey i dr., 1985, prema Cajner, 1995; Singer i Cajner, 1993; Cajner, 1995; Cvjetko, 1996; Cajner-Mraović, 1996b; Kovčo, 1996).

Smatra se da učestalost i modaliteti izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja znatno utječu na osjećaj sigurnosti stanovništva na nekom području, i općenito izazivaju veću pozornost javnosti, koja burno reagira na takve delikte, a počinitelji najčešće doživljavaju oštru osudu za svoju brutalnost i postupke. Na međunarodnom kolokviju o reformi maloljetničkog zakonodavstva održanom 1995. godine u Greifswaldu u Njemačkoj na temu "Međunarodni komparativni prikaz razvojnih pravaca i strategija reforme maloljetničkog kaznenog zakonodavstva" zamijećen je naglašeni pritisak u nekim zapadnoeuropskim zemljama da se zaoštri kaznena politika prema maloljetnicima zbog povećanja maloljetničke delinkvencije, osobito većeg broja delikta nasilja (Cvjetko, 1996). Momirović i drugi (1974) također naglašavaju da je socijalna sredina vrlo osjetljiva na agresivne oblike ponašanja. Zbog navedenog nesporno je da se na društvo u cjelini, vrši veći pritisak da se takvi počinitelji procesuiraju i sankcioniraju, te pokloni veća pažnja društva u prevenciji i suzbijanju takvih društveno opasnih ponašanja.

Nadalje, povećana pozornost za ta djela uvjetovana je činjenicom da kaznena djela s elementima nasilja objektivno nose veću društvenu opasnost. O tome govori njihova težina, važnost zaštićenog objekta (osobito djela protiv života i tijela), te njihova socijalna destrukcija. Njima se naime, izravno atakira na život čovjeka i njegov tjelesni integritet, slobodu i prava, autonomiju volje, slobodu odlučivanja u području spolnih odnosa, dostojanstvo itd.

Poznavanje delinkventnog ponašanja mladih svakome društvu bitno je kako navodi Cajner-Mraović (1996 b) i iz razloga što se radi o segmentu stanovništva koji će preuzeti odgovornost za budući razvitak društvene zajednice, pa nije svejedno kakva je njihova motivacija, sklonosti i opredjeljenja.

Društvena opasnost maloljetničke delinkvencije izražena je i zbog činjenice provjerene

brojnim kriminološkim istraživanjima, a koja pokazuje da je znatan udio punoljetnih kriminalnih povratnika, pogotovo višestrukih kriminalnih povratnika i delinkvenata iz navike, koji čine najopasniji i najtvrdokorniji dio kriminalne populacije, s delinkventnim ponašanjem započeo već prije osamnaeste godine života. Stoga svaka kriminalna politika usmjerena na suzbijanje kriminalnog povrata nužno svoju pozornost usmjerava na kriminalitet djece i maloljetnika, poglavito na kriminalni povrat ove dobne skupine (Cajner-Mraović, 1996 a).

Danas se smatra utvrđenim da su izvori nasilničkog ponašanja mnogobrojni i multikauzalni, a kao dominantni izdvajaju se oni koji proizlaze iz osobnih obilježja počinitelja, dakle, prirode čovjeka, te socijalnog okruženja u kojem živi. U objašnjavanju agresivnog ponašanja, često je pojavljivanje pojma agresivnosti kao crte osobnosti. Razlog za to je u velikom broju suvremenih istraživanja prikupljena impresivna količina podataka koji pokazuju da je agresivno ponašanje izrazito stabilna osobina, koja se formira dosta rano u tijeku života. Objasniti te rezultate je nemoguće bez prihvaćanja pretpostavke o postojanju agresivnosti kao osobine (crte) osobnosti. U svakom slučaju, da bi se neka karakteristika smatrala osobinom osobnosti u psihološkom smislu, ta karakteristika mora u određenoj mjeri posjedovati i situacijsku i vremensku konzistentnost (Žuzul, 1989). Nerijetko se može pročitati da "nasilje rađa nasilje", koja hipoteza se najčešće naziva i "hipoteza o intergeneracijskoj transmisiji nasilja". U objašnjavanju intergeneracijske transmisije nasilja, u literaturi (Mejovšek, 1996) prevladavaju dva pristupa: prvi, prema kojem se agresivno ponašanje uči po principu socijalnog učenja (modeliranja) i drugi, koji se temelji na frustracijskoj teoriji agresivnosti, prema kojoj frustracija dovodi do agresivnog ponašanja. Prema prvom pristupu roditelj koji se agresivno ponaša i na taj način rješava probleme uzor je agresivnom ponašanju djeteta, a prema drugom, učestala izloženost zlostavljanju i deprivacijama izaziva srdžbu i agresivno ponašanje. Također, ne bi trebalo zanemariti niti utjecaj nasljednih faktora u prijenosu sklonosti nasilničkom ponašanju s jedne generacije na drugu. Nadalje, agresivnost utvrđena u dječjoj dobi pokazala se izvanrednim prediktorom

kriminaliteta u mladalaštvu i odrasloj dobi, posebno nasilničkoga kriminala. Utvrđeno je da je učestalost poremećaja u osobnosti i ponašanju relativno visoko zastupljena u populaciji nasilnih delinkvenata (Farrington, 1982; Kljajić i dr. 1986; Singer, 1994; Mejovšek, 1995 a; Mejovšek, 1995 b; Mejovšek, 1996). Posebno je interesantan nalaz Mejovšeka i dr. (1997) koji na temelju svog istraživanja zaključuju da nasilni delinkventi pokazuju teže oblike poremećaja u ponašanju u odnosu na nenasilne, a najveća diskriminativna vrijednost veže se upravo uz varijablu agresivnost. Longitudinalno istraživanje Farringtona i Westa (1971) pokazalo je da djeca koja su počinila delikt prije 15-te godine života bila su češće agresivna nego što bi se to moglo očekivati po zakonu slučaja. Također, agresivna djeca i djeca koja su počinila delikt imaju učestalo slična obilježja (poremećaji u ponašanju, neuspjeh u školi, snižena inteligencija, nebriga roditelja za dijete). Djeca koja su već u osmoj godini pokazivala izrazitu agresivnost imala su niz nepovoljnih obilježja: okrutno postupanje roditelja, nedovoljna briga za dijete, odvajanje od roditelja, kriminalitet roditelja, nizak materijalni status obitelji, pretjeranu odvažnost i sniženu inteligenciju. Postojanje agresivnog ponašanja, u smislu obilježja osobnosti i poremećaja u ponašanju maloljetnih počinitelja, negativna je okolnost i s obzirom na ranija saznanja o tome problemu koja govore da agresivnost ima najnegativniji utjecaj na spremnost na suradnju, te iskazivanje nesebičnosti (Buđanovac, 1993), te slično tome da povišena agresivnost, uz ostale psihopatske poremećaje, je osnovni atribut negativne prognoze resocijalizacije (Mejovšek, 1995 a). Morović (1992) navodi da uspješnim prigušivanjem agresivnih pulzija razvijamo zdravo samopotvrđivanje i stvaralačku realizaciju svojih potencijala, što skupina agresivnih počinitelja očito rjeđe uspijeva. Također, Morović (1992) naglašava da su ekstremni oblici agresivnosti nesumnjivo patološki dio osobnosti i ponašanja. Momirović i dr. (1988) utvrdili su da je bazična ili opća agresivnost shvaćena kao dimenzija osobnosti, osnovni indikator agresivne modulacije toničkog uzbuđenja odnosno funkcioniranja sistema za regulaciju i kontrolu reakcija napada. U istom smislu latentna agresivnost kao karakteristika osobnosti objašnjava se povećanom

iritabilnošću (Žužul, 1986 a i b). Eysenck (1964, prema Mejovšek, 1989) smještava agresivnost u prostor između ekstraverzije i neuroticizma u skladu s teorijom o kriminalnoj osobnosti koju opisuje kao ekstravertiranu i nestabilnu osobu. Mejovšek (1989) je u istraživanju relacija kognitivnih sposobnosti i agresivnosti utvrdio da je kanonički faktor u prostoru agresivnosti bipolarn, na jednom je polu direktna fizička neelaborirana agresivnost, a na drugom indirektna, verbalna elaborirana agresivnost. Prva se manifestira u općoj razdražljivosti, nemogućnosti kontrole ponašanja, impulzivnim reakcijama i sklonosti fizičkom napadu. Druga se manifestira u pravilu verbalno i upravljena je protiv pojedinca i društva. Dok se prvi tip agresivnog reagiranja prvenstveno osniva na fiziološkim procesima koji dovode do povišene razine uzbuđenja, odnosno iritabilnosti u smislu perzistentne razine takvog uzbuđenja (Eysenck i Eysenck, 1969, prema Mejovšek, 1989) i zatim agresivne modulacije tog uzbuđenja, drugi se tip agresivnog reagiranja većim dijelom oslanja na naučene modele reagiranja u toku procesa socijalizacije, a također je i posljedica otežanog usvajanja socijalnih normi ponašanja. Momirović i dr. (1988) utvrdili su vezu između poremećaja u ponašanju i visokog stupnja agresije, slabo kontrolirane zbog natprosječne neurotičnosti djeteta, te pretpostavljaju da se radi o povratnoj sprezi između poremećaja sistema za regulaciju konativnih funkcija i poremećaja u primarnoj sredini u kojoj maloljetnik živi, koji su također povezani s disregulacijom konativnih funkcija.

Proučavanjem strukture nasilničkih delikata uočava se najveći udio razbojništava i razbojničkih krađa, a to kazneno djelo ujedno je i najviše istraživano među ovom skupinom kaznenih djela. Za populaciju počinitelja delikata razbojništva i/ili razbojničke krađe karakteristična je visoka stopa povratništva (Singrer, 1994) što upućuje na zaključak o maloj učinkovitosti tretmana kod ove populacije. Kao razlog navodi se niz nepovoljnih psihosocijalnih obilježja ovih osoba. Rezultati istraživanja pokazuju iznad prosječnu agresivnost, te uz to i iznad prosječni udio agresivnih počinitelja, čak 73.4% ispitanika u ukupnom uzorku počinitelja razbojništva je izrazito (iznad prosječno) agresivno, a u subuzorku psihopata iznad prosječna agresivnost je još

izraženija (84.4% ispitanika), (Mejovšek, 1995 a). Naravno počinitelji nasilničkih delikata u pravilu su opterećeni i nizom drugih poremećaja osobnosti. Mejovšek (1995 a) je utvrdio nezrelost osobnosti, ispod prosječnu emocionalnu stabilnost, poremećaje crta osobnosti, ispod prosječne radne navike, samoozljeđivanja, pokušaje samoubojstva i seksualne poremećaje.

Poznato je da postoje različiti modaliteti radnje izvršenja pojedinih kaznenih djela, kao i razlike među počiniteljima tih djela. Mogući parametar s pomoću kojeg bi se razlike mogle opisati pretpostavljamo da je i agresivnost. Pretpostavka od koje polazimo je da taj parametar može poslužiti kao solidan temelj za uočavanje bitnih razlika među skupinama počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja, odnosno s obzirom na ranije spoznaje o oblicima ponašanja agresivnih maloljetnika upućivati na veću mogućnost složenijih i opasnijih modaliteta izvršenja kaznenih djela ove skupine počinitelja.

Današnje stanje, dinamika i struktura nasilničkih delikata u najširem smislu čini borbu protiv te društveno patološke pojave složenom i teškom, a važnost istraživanja nasilničkih delikata višestruka je. Zbog navedenih razloga, a to su osjećaj sigurnosti stanovništva, što nikako nije zanemarljiva kategorija, specifičnost životne dobi počinitelja u kojoj se formiraju stavovi i izgrađuje sustav vrijednosti koji će mladež motivirati i voditi kroz život, te apstraktna težina djela ovaj segment kriminaliteta zahtijeva multidisciplinarni znanstveni tretman. Znanost treba istražiti, razviti kao teoriju, izložiti i učiniti jasnim i razumljivim neposredne odnose između kaznenih djela, obilježja ponašanja i osobnosti maloljetnih počinitelja, te okoline koji postoje u vidu određenih zakonitosti. Važnost njihovog upoznavanja neprocjenjiva je, ona je *condicio sine qua non* kada se govori o prevenciji i sankcioniranju, jer upravo oni mogu biti pogodne točke za genezu delinkventnog nasilničkog ponašanja, ili pak mogu biti uporišna točka prevencije i tretmana.

Problem

Nerijetko se pitamo može li se ponašanje predvidjeti na temelju poznavanja određenih obilježja

pojedince? U kontekstu toga Bašić i Žizak (1994) postavljaju pitanje postoje li varijable koje postizu poželjnu i potrebnu razinu značajnosti u predikciji ponašanja? Danas je već notorno da su za ponašanje pojedinca značajne određene varijable iz područja obilježja osobnosti. Međutim, nisu relevantne samo pojedine varijable nego su od iznimne važnosti za ponašanje upravo interakcije među fenomenima koje te varijable opisuju, a upravo su te interakcije ono što ponašanje čini tako složenim i teško predvidivim.

Utjecaj agresivnosti kao obilježja osobnosti na socijalizaciju pojedinca, pa tako i na delinkventno ponašanje pokazao se relevantnim u mnogim ranijim istraživanjima (Farrington, 1982; Momirović i dr., 1988; Singer i Mikšaj-Todorović, 1993; Singer, 1994; Farrington i West, 1971; Mejovšek i drugi 1997; Magnusson i dr., 1983; Roff i Wirt, 1984; Mejovšek, 1989; Mejovšek, 1995a; Mejovšek, 1995b; Hamalanen i Pulkkinen, 1995; Mejovšek 1996; Cajner-Mraović, Ivanušec, 1998 i drugi). Potaknuti takvim spoznajama za problem ovog istraživanja postavljamo pitanje koliko je agresivnost kao obilježje osobnosti maloljetnih počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja povezana s modalitetima izvršenja predmetnih kaznenih djela, tj. koliko postojanje odnosno nenazočnosti toga obilježja osobnosti može poslužiti kao indikator specifičnih (težih ili lakših) modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja.

Metodološke osnove rada

Cilj

Znanstvena istraživanja delinkventnog ponašanja djece i maloljetnika u Republici Hrvatskoj dala su niz odgovora na pitanja vezana uz etiologiju ove pojave. Rezultati tih istraživanja služili su i služe projektiranju kako globalne društvene politike, tako i posebnih stručnih, organizacijskih i metodoloških rješenja u praksi različitih službi i institucija (Momirović i dr., 1988).

Podaci kojima raspolažu policija, državna odvjetništva i sudovi govore o kaznenim djelima (delinkventnom ponašanju u užem smislu), a ona su najčešće tek završni i najteži oblici već ranije manifestiranih poremećaja u ponašanju. Dokazano je da je delinkventno ponašanje kao jedan od oblika neprihvatljivog ponašanja, koje karak-

terizira vršenje kaznenih djela, najčešće praćeno ostalim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja kao npr. agresivnost, skitnja, alkoholizam i dr., pa su po mišljenju Westa (1963) upravo ta ponašanja često valjan indikator kasnijeg delinkventnog ponašanja. To saznanje potaknuo nas je da u pristupu ovom istraživanju kao zavisnu varijablu odaberemo upravo agresivnost kao jedno od obilježja osobnosti, odnosno jedan od poremećaja u ponašanju, a sama delinkventna ponašanja, dakle, modalitete kaznenih djela s elementima nasilja tretiramo kao nezavisnu skupinu varijabli.

Psiholozi i kriminolozi utvrdili su da su osobine osobnosti kao konzistentne karakteristike pojedinca relevantne za široki raspon različitih ponašanja, uključujući i kriminalitet (Eysenck, 1991). Utvrđivanje odnosa između trajnih karakteristika kao što su dimenzije osobnosti i pojedinih modaliteta kaznenih djela (kriminaliteta) pruža informaciju o tome može li se predikcija vršiti na osnovi poznavanja položaja pojedinca u nekom konkretnom sustavu osobnosti. Tako zaključuje Heaven (1996), koji vidi smisao istraživanja ovih odnosa prije svega u utvrđivanju prediktivne sposobnosti faktora osobnosti koji su povezani s delinkvencijom, te Bujanović-Pastuović (1988) koja govori o mogućem postojanju određenih tipova osobnosti kojima odgovaraju određeni tipovi neprihvatljivog ponašanja. Slično tome, Kljaić i dr. (1986) u svom istraživanju postavljaju pitanje koliko su karakteristike djece u ranijem razdoblju povezane s kasnijim delinkventnim ponašanjem, tj. koliko te karakteristike djeteta mogu poslužiti kao indikatori kasnijeg delinkventnog ponašanja.

Znači, zanima nas koji modaliteti izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja karakteriziraju agresivne ispitanike, a koji grupu neagresivnih.

Teorije osobnosti, poglavito Eysenckova teorija osobnosti govore o povezanosti antisocijalnog i asocijalnog ponašanja, odnosno eksternaliziranih i internaliziranih poremećaja u ponašanju s dimenzijama osobnosti. Ukoliko je moguće razlikovati modalitete izvršenja djela prema činjenici postojanja agresivnosti maloljetnih počinitelja to znači da određene modalitete izvršenja manifestiraju češće adolescenti koji imaju određene predispozicije osobnosti. Buđanovac

(1996) smatra ukoliko se utvrde statistički značajne relacije između ispitivanih područja, iz toga, naravno proizlazi da predikacija vrijedi ne samo za adolescentno razdoblje, već i za kasniji život, jer osobine osobnosti su trajne predispozicije koje se malo mijenjaju tijekom vremena.

Podatci dobiveni ovakvom analizom mogli bi se koristiti za utvrđivanje jednog od takozvanih rizičnih činitelja za teže i opasnije modalitete izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja, koja su kako znamo najteža i najopasnija skupina kaznenih djela, poglavito kada se kao njihovi počinitelji javljaju maloljetnici, ali i prilikom odabira adekvatne sankcije maloljetniku i njegovog tretmana, te kao indikator za poduzimanje preventivnih mjera.

Hipoteza

Na temelju proučenih rezultata ranijih domaćih istraživanja (Bačić, 1979; Buđanovac, 1993; Buđanovac, 1996; Cajner i Kovčo, 1992; Cajner, 1995; Cajner-Mraović, 1996 a; Cajner-Mraović, 1996 b; Cajner-Mraović, 1996 c; Cajner-Mraović, Ivanušec, 1998; Mejovšek, 1989; Mejovšek, 1995 a; Mejovšek, 1995 b; Mejovšek, 1997; Mikšaj-Todorović, 1993; Žužul, 1989) i stranih istraživanja (Eysenck, 1991; Farrington, 1982; Hamalanen i Pulkkinen, 1995; Magnusson i drugi, 1983; Roff i Wirt, 1984), a u skladu s ciljevima ovog istraživanja, postavljena je slijedeća hipoteza.

H 1

Između agresivnih i neagresivnih maloljetnih počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja postoje statistički značajne razlike u obilježjima modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja.

Postojanje razlike između skupine agresivnih i skupine neagresivnih maloljetnih delinkvenata očekuje se u tome što će se teži modaliteti izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja, dakle, oni koji nose tzv. kvalifikatorne karakteristike češće pojavljivati, odnosno njihov udio bit će veći kod agresivnih maloljetnih počinitelja, nego kod neagresivnih. Znači, pretpostavlja se da su agresivni delinkventi češće počinitelji težih i opasnijih modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja u usporedbi s neagresivnim delinkventima.

Metode rada

Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku 171 malodobnog počinitelja kaznenih djela s obilježjima nasilja (razbojništva, ubojstva, teške tjelesne ozljede, nasilnička ponašanja, učestvovanja u tučnjavi, silovanja) a kojima je u razdoblju između 1.1.1991. do 31.12.1996. Županijski sud u Zagrebu ili Općinski sud u Zagrebu izrekao neku kaznenu sankciju, ili je kazneni postupak obustavljen, ali samo iz razloga svrsishodnosti.

Nisu ušli u uzorak oni maloljetni počinitelji kaznenih djela s elementima nasilja za koje se nije moglo pribaviti sve podatke o varijablama koje su istraživane. Razlog tome je insuficijentnost podataka u sudskom spisu ili nedostupnost sudskog spisa. Npr. nije bio moguće doći do sudskoga spisa iz razloga što je spojen s nekim drugim postupkom koji je još u tijeku, najčešće postupkom za naknadu štete, ili se spis zbog izjavljenog pravnog lijeka nalazi na višem sudu. Udio takvih predmeta je manji od 10%.

Uzorak varijabli

U svrhu istraživanja prikupljeni su relevantni podaci o 13 varijabli koje s obzirom na svoj sadržaj opisuju modalitete izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja. Podatak o obliku izvršenja kaznenoga djela (OBLIK) pokazuje je li djelo dovršeno ili je ostalo u pokušaju. Postojanje stjecaja kaznenih djela, odnosno intenzitet kriminalne aktivnosti izražen brojem kaznenih djela u stjecaju opisuje se varijablom (STJECA). Oblik sudjelovanja u kaznenom djelu, što predstavlja odgovor na pitanje je li maloljetnik djelo počinio sam ili u suučesništvu (OBLSUD). Odgovor na pitanje koliko je suučesnika imao definirano je varijablom (SUUČES). Starosna dob suučesnika opisana je trima varijablama: suučesnik djeteta (DISUUČ), maloljetnik suučesnik (MASUUČ), punoljetna osoba suučesnik (PUSUUČ). Obradene su varijable koje opisuju mjesto izvršenja djela (LOKACI) i odnos mjesta boravišta i mjesta izvršenja djela (OMBIMI). Sredstvo izvršenja djela opisuje varijabla s akronimom (SREDSTVA). Prikupljeni su i podaci o osnovnom motivu koji je potaknuo počinitelja na izvršenje kaznenog djela (MOTIV), te trenutku kada je stvorena namjera za izvršenje djela (NAMJER). Podatak o postojanju alkoholi-

ziranosti *tempore criminis* opisuje varijabla (ALUVRI). Varijable su ordinalnog tipa, a kategorije unutar varijabli poredane su uvijek tako da je prva kategorija najpovoljnija, a posljednja najnepovoljnija (npr. broj kaznenih djela izvršenih u stjecaju: 1. nema 2. jedno djelo 3. dva djela 4. tri djela 5. više od tri djela). Neke varijable imaju samo dvije kategorije (npr. punoljetna osoba suučesnik). U tom slučaju kao i ranije, kategorija jedan označava ono što je povoljnije, tj. da konkretna pojava nije prisutna, a kategorija dva da ona postoji. U tablici br. 2 navedeni su akronimi istraživanih varijabli.

U diskriminativnoj analizi zavisna varijabla je agresivnost maloljetnog počinitelja. Ova varijabla poslužila je za podjelu svih maloljetnih počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja u dvije skupine: skupinu onih kojima je verificirana agresivnost kao obilježje osobnosti, odnosno poremećaj u ponašanju i onih koji nemaju to obilježje, dakle, nisu agresivni. Agresivnost odnosno njezina nenazočnost kod ispitanika verificirana je, odnosno utvrđena od sudskog vještaka psihijatra i/ili psihologa i/ili defektologa. Naime, ispitanici su razvrstani u te dvije skupine na temelju očitovanja (nalaza i mišljenja) najmanje jednog ili više nabrojanih stručnih osoba, a koji je postojao u spisu kaznenog predmeta. Znači, na svakom ispitaniku provedena je ekspertiza stručnog suradnika suda (defektologa) i/ili timska ili stacionarna obrada i/ili psihijatrijsko vještačenje, a podatak o agresivnosti za svakog ispitanika dobiven je iz nalaza i mišljenja navedenih stručnjaka.

Način prikupljanja podataka

Procjena rezultata ispitanika na zadanim varijablama učinjena je pomoću u tu svrhu posebno konstruiranog upitnika. Podaci su eruirani iz spisa kaznenih predmeta Općinskog suda u Zagrebu i Županijskog suda u Zagrebu za maloljetnike kojima je u razdoblju od 1.1.1991. do 31.12.1996. godine za kaznena djela s obilježjima nasilja izrečena neka sankcija ili je po vijeću za maloljetnike postupak obustavljen primjenom načela oportuniteta.

Kazneni se predmet može definirati kao skup podataka utvrđenih u dokaznom postupku, a koji sadrže informacije o kaznenome djelu, obilježjima osobnosti i ponašanja počinitelja, kaznenoj odgovornosti počinitelja, provedenim procesnim

radnjama i o kaznenoj sankciji. Potrebni podaci u sudskom postupku utvrđuju se neposrednim opažanjem suda, ili opažanjem vještaka, stručnih suradnika suda i drugih stručnih osoba na temelju njihovog osobnog kontakta s maloljetnikom. Na taj način prikupljeni podaci čine spis kaznenog predmeta pogodnim temeljom za istraživački rad.

Metode obrade podataka

U obradi podataka primijenjena je diskriminativna analiza, kao multivarijatna metoda obrade podataka za utvrđivanje razlika između kriterijskom varijablom zadanih skupova ispitanika. Diskriminativnom analizom utvrđuju se, dakle, razlike između skupova entiteta (ispitanika) u nekom skupu manifestnih ili latentnih varijabli (obilježja).

Na temelju diskriminativne varijance utvrđuju se diskriminativne funkcije koje sadrže bit razlika među skupinama ispitanika u analiziranom prostoru varijabli. Broj diskriminativnih funkcija definiran je brojem skupina ili varijabli. Kako je u pravilu, broj skupina manji od broja varijabli, broj diskriminativnih funkcija iznosi broj skupina manje jedan.

Od toga teorijskog broja diskriminativnih funkcija treba utvrditi koje su statistički značajne. U tu svrhu značajnost diskriminativnih funkcija testira se pomoću kanoničkih korelacija između originalnih varijabli i artifičijelnih varijabli koje maksimalno separiraju skupine.

Diskriminativne funkcije poredane su po značenju i međusobno su ortogonalne. Svaka skupina ispitanika predstavljena je u diskriminativnom prostoru pomoću centroida (predstavnik skupine). Diskriminativna analiza nastoji maksimalno separirati centroide skupina u diskriminativnom prostoru. U ovisnosti o broju statistički značajnih diskriminativnih funkcija centroidi skupina se mogu nalaziti u jedno ili više dimenzionalnom diskriminativnom prostoru.

Rezultati rada i rasprava o rezultatima rada

Diskriminativnom analizom agresivnih i neagresivnih maloljetnih počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja izoliran je jedan statistički značajan diskriminativni faktor (tablica 1). To

znači da je prva i teorijski jedina moguća diskriminativna funkcija statistički značajna. Time je potvrđena hipoteza, odnosno možemo reći da postoje razlike u modalitetima izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja između agresivnih i neagresivnih maloljetnih počinitelja ove skupine kaznenih djela. Dakle, provedenom diskriminativnom analizom utvrđeno je da varijabla agresivnost, diferencira počinitelje na dvije skupine one s težim i one s lakšim modalitetima izvršenja kaznenih djela.

U tablici 1 nalaze se i podaci o Hi-kvadrat testu, te o kanoničkim korelacijama. Vrijednost Hi-kvadrat testa na izoliranom diskriminativnom faktoru zadovoljavajuća je (statistički značajna, ali ne i visoko izražena), što upućuje na zaključak o povezanosti između kriterijske varijable kojom je definirano postojanje odnosno nepostojanje agresivnosti kao obilježja osobnosti i varijabli kojima se opisuju različiti modaliteti izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja. Nadalje, uočava se da je kanonička korelacija izoliranog diskriminativnog faktora dobro, ali ne i visoko izražena, što nam govori da prediktore različitih modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja treba tražiti ne samo u okvirima obilježja agresivnosti ili neagresivnosti, nego i među drugim čimbenicima, kako to proizlazi i iz rezultata srodnih istraživanja. Kvadriramo li kanoničku korelaciju diskriminativne funkcije za koju smo utvrdili da je značajna u diskriminaciji promatranih dviju skupina ispitanika, dolazimo do spoznaje da promatrane varijable, dakle, obilježja modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja iz našeg uzorka mogu tek s približno 21% sigurnosti klasificirati ispitanike u dvije kategorije kriterijske varijable, odnosno prema činjenici postojanja / nepostojanja agresivnosti kao obilježja osobnosti. To znači da između zavisne i nezavisnih varijabli postoji 21% prekrivanja. Iz toga izvodimo zaključak da se preostalih čak više od tri četvrtine čimbenika koji utječu na vjerojatnost pojave određenog modaliteta radnje izvršenja

nasilničkih delikata maloljetnika odnose na neka druga obilježja ispitanika. Istraživanjem ovoga problema pokazalo se da glede promatranih obilježja veza odnosno razlikovanje, nije tako izravno kao što se pretpostavljalo. Objašnjenje za takav nalaz možemo pronaći u poznatoj činjenici da je određeni oblik ponašanja u našem slučaju različiti modaliteti izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja rezultat različitih čimbenika, od kojih je agresivnost jedan i to pokazalo se značajan, ali nikako ne jedini i još manje onaj koji egzistira samostalno bez interakcije s drugim činiteljima. Stoga nas i spoznaja ovog istraživanja upućuje na to da je i dalje u istraživanjima etiologije kriminalnog ponašanja maloljetnika potrebno propitivati stvaran utjecaj različitih činitelja.

Podaci o diskriminativnim koeficijentima varijabli s diskriminativnim faktorom, prikazani u tablici 2 pokazuju da najveću diskriminativnu vrijednost na izoliranom diskriminativnom faktoru postižu varijable kojima se opisuju: oblik sudjelovanja u kaznenome djelu koja varijabla predstavlja odgovor na pitanje da li je maloljetnik djelo počinio sam ili u suučesništvu, broj suučesnika i njihova starosna dob u smislu suučesnik dijete, maloljetnik, punoljetna osoba, lokacija izvršenja kaznenoga djela i alkoholiziranost počinitelja u vrijeme izvršenja kaznenoga djela. To znači da se ovdje promatrane skupine maloljetnih počinitelja kaznenih djela s elementima nasilja najizrazitije razlikuju s obzirom na ta obilježja izvršenja kaznenoga djela.

Također, uvidom u tablicu 2 možemo razabrati da gotovo iste varijable najbolje koreliraju s diskriminativnim faktorom (sa izuzetkom suučesništva, koja varijabla ima visok koeficijent a nešto nižu korelaciju, dok varijabla alkoholiziranost u vrijeme izvršenja kaznenoga djela ima visoku korelaciju, a nešto niži koeficijent). Možemo dakle, utvrditi da strukturu diskriminativnog faktora čine varijable kojima se definira: oblik sudjelovanja u kaznenom djelu koja varijabla

Tablica 1. Izolirani diskriminativni faktor

faktor	karakteristični korijen	kanonička korelacija	wilks lambda	hi kvadrat	p
1	.2708	.4616	.786888	38.946	.0002

Tablica 2. Koeficijenti (C) i Korelacije (F) varijabli s diskriminativnim faktorom

VARIJABLA	KOEFICIJENTI (C)	KORELACIJE (F)
SREDSTVA	.10111	.15637
STJECA	.15606	.06412
OBLIK	.17323	.00711
NAMJER	-.01862	-.16532
MOTIV	.05070	-.13348
OBSUD	.48418	.41836
SUUČES	.49510	-.06253
DISUUČ	-.51781	-.41441
MASUUČ	-.27761	-.04740
PUSUUČ	-.63701	-.45432
LOKACI	.42303	.37185
ALUVRI	.27574	.43798
OMBIMI	.10029	.09786

Tablica 3. Grupni centroidi (D)

grupa	faktor 1
neagresivni počinitelji	-.46274
agresivni počinitelji	.57843

predstavlja odgovor na pitanje da li je maloljetnik djelo počinio sam ili u suučesništvu, starosna dob suučesnika u smislu (suučesnik dijete, maloljetnik, punoljetna osoba), lokacija izvršenja kaznenoga djela i alkoholiziranost počinitelja u vrijeme izvršenja kaznenoga djela.

Agresivne maloljetne počinitelje kaznenih djela s elementima karakterizira alkoholiziranost u vrijeme izvršenja kaznenoga djela, izvršenje kaznenoga djela u svojstvu izvršitelja, izvršenje kaznenoga djela na mjestima na kojima se okuplja veći broj ljudi, dakle, najčešće lokacije izvršenja djela su ugostiteljski i zabavni objekt, prijevozno sredstvo, stanica ili kolodvor, škola ili druga odgojna ustanova.

Suprotno tome neagresivni počinitelji najčešće nisu alkoholizirani u vrijeme izvršenja djela, u

pravilu djela izvršavaju u suučesništvu (najčešće s više suučesnika) i to s punoljetnim osobama i djecom, izvršavaju djelo u stanu i ulici dakle, u mjestima gdje se ne okuplja veći broj ljudi.

Alkoholiziranost u vrijeme izvršenja djela različito se tretira, ovisno o vrsti kaznenoga djela, pa može biti, olakotna okolnost (kod krvnih delikata), ili kvalifikatorna, otežavajuća, najčešće kod primjene instituta *actiones libere in causa* u prometnih delikata. Međutim, obzirom na specifični pravni položaj maloljetnika zbog njihove životne dobi tu varijablu možemo ocijeniti kao nepovoljnu. Mladi koji prekomjerno piju, ili su alkoholičari, često imaju probleme u razvoju integrirane slike o samome sebi, u učenju socijalno prihvatljivih uloga i u ostvarivanju međusobnih odnosa s ostalim ljudima. Budući da primarni zadatak kaznenog postupka nije utvrđivanje stupnja kaznene odgovornosti maloljetnika, već upoznavanje obilježja njegove osobnosti i ponašanja, alkoholiziranost nikako nije obilježje koje će se tretirati kao pozitivno. Evans (1980, prema Kozarić-Kovačić, 1996) navodi alkoholiziranost *tempore criminis* kao negativno obilježje modaliteta izvršenja kaznenoga djela, jer upravo ona pridonosi izvršenju nasilničkih djela na brojne načine. Isti autor objašnjava kako je upravo jedan od načina indukcije agresije biološkim mehanizmima; npr. stanja koja dovode do sniženja kortikalne aktivnosti, kao što je alkoholna intoksikacija, inhibiraju ego funkcije, te na površinu izbijaju nagoni. Drugi mogući način je psihološkim mehanizmima, kao što je pojačana želja za rizikom i osjećajem dominacije. Kovčo (1996) napominje da se uloga alkohola naročito razmatra u proučavanju nasilničkih delikata, pa ga neki autori čak podižu na etiološku razinu. Usporedbom podataka iz literature može se steći dojam da je pojava alkoholizma u mladeži nešto manje prisutna na našem području u odnosu na dostupne podatke za Sjedinjene Američke Države. Također, ona je u maloljetnika nešto rjeđe prisutna u odnosu na druge poremećaje u ponašanju. Prema epidemiološkim podacima za našu zemlju i to za populaciju maloljetnih delinkvenata kreće se od 5.8% na području Zagreba (Uzelac, 1980, prema Singer, Mikšaj-Todorović, 1993), 6.1% navodi Cajner- Mraović (1996 c) za područje bjelovarske županije, a 7% (Poldrugac, 1990) za RH. Međutim, interesantno je sa-

znanje Uzelca (1980, prema Singer, Mikšaj-Todorović, 1993) koji navodi da na području Republike Hrvatske 16% maloljetnih recidivista prekomjerno konzumira alkohol. Ova spoznaja ilustrira opasnost za negativniju kriminalnu prognozu maloljetnih počinitelja kod kojih je nazočan alkoholizam. O značenju opasnosti ovog poremećaja u ponašanju američke mladeži govori Dawkins (1983, prema Poldruagač, 1990), koji je ispitujući relacije između navike pijenja alkoholnih pića i kriminalnog ponašanja kod maloljetnih delinkvenata utvrdio da je prekomjerno konzumiranje alkohola najčešći pojedinačni prediktor kriminalne djelatnosti. Problem je još naglašeniji ako promatramo podatke za punoljetne počinitelje kaznenih djela s elementima nasilja na našem području. Cajner i Kovčo (1992) navode da su više od polovice počinitelja alkoholičari u socijalnom i medicinskom smislu riječi. Svakako da taj podatak, uz nazočnost ostalih negativnih obilježja i oblika ponašanja, upotpunjuje i zaokružuje cjelovitu sliku socijalne i etičke deprivacije počinitelja ove skupine kaznenih djela. Maloljetnici u svojoj životnoj dobi još nisu postali ovisni o alkoholu, ali su svakako predisponirani da to postanu, ukoliko su već u maloljetničkoj dobi započeli s konzumiranjem alkohola. Maloljetnici koji pripadaju taksonomu agresivnih počinitelja kazneno djelo nasilja izvršili su u alkoholiziranom stanju. Nadalje, alkoholiziranost maloljetnika je pojava koja se, gotovo u pravilu veže uz druge poremećaje u ponašanju kao što su drsko i nasilno ponašanje, skitnja, besposličarenje, druženje s asocijalnim osobama i slično, pa ovoj pojavi i skupini počinitelja i zbog toga treba pridavati veliku pozornost. Osim toga praćenje podataka o alkoholiziranosti značajno je ne samo za razumijevanje složenog psihosocijalnog mehanizma koji generira delikte nasilja, već može predstavljati i indikator za određivanje mjera koje bi bilo potrebno poduzeti radi prevencije tog oblika ovisnosti.

Podaci o mjestu izvršenja kaznenoga djela nerijetko se uvrštavaju u istraživanja zbog njihove važnosti za utvrđivanje odnosa između pojavnih oblika nasilja i pojedinih užih lokaliteta izvršenja kaznenih djela, kako bi se mogao barem približno utvrditi određeni kriminalni potencijal pojedinih lokacija. Također, poznate su teritorijalne razlike u kretanju i strukturi kriminaliteta unutar gradova i manjih urbanih ili ruralnih sredina. Raz-

voj pojedinih dijelova grada uzrokuje ekonomsku i socijalnu diferencijaciju na pojedinim područjima. Jašović (1991), navodi da se danas maloljetnička delinkvencija u tolikoj mjeri pojavljuje u gradskim aglomeracijama da se tretira kao prioritetno urbani fenomen.

Na tu temu vršena su slična istraživanja i na našem geografskom području. U okviru Instituta za kriminologiju i kriminalistiku u Ljubljani Pečar (prema Singer, Mikšaj-Todorović, 1993) je proveo opsežna ekološka istraživanja "lokacija koje privlače devijante". Autor je krenuo od teze da urbanistički razvoj pojedinog naselja stvara uvjete za formiranje ekoloških elemenata koji više utječu na delinkventno ponašanje nego neki drugi ekološki elementi. Pretežno je riječ o lokacijama u kojim su instalirani objekti s prometnim, gospodarskim, turističkim, poslovnim, ugostiteljskim, zabavnim i rekreativnim sadržajima. Utvrdivši da se područja atraktivna za kriminalne i prekršajne akte pretežno nalaze uz kolodvore, bilo željezničke, bilo autobusne, autor uočava da su upravo na tim lokacijama pretežno sadržaji koji mogu izazvati devijantno ponašanje (gostionice, kavane, čekaonice i slično). Osim toga, na takvim mjestima najčešće dolazi do okupljanja stanovništva različitih socijalnih profila, posebno stanovništva "nižih socijalnih slojeva", među kojima prevladavaju migranti. Uzelac (1980, prema Singer, Mikšaj-Todorović, 1993) istraživao je u kojoj mjeri različita struktura ekološkog urbanog prostora Zagreba utječe među ostalim etiološkim elementima na pojavu raznovrsnih modaliteta kriminalnog ponašanja djece i mladeži. Istraživanje je pokazalo da urbani prostor koji onemogućuje dovoljno zadovoljavanje raznovrsnih potreba njegovih stanovnika pridonosi pojavi težih oblika kriminalnog ponašanja djece i mladeži, kao i češćem kriminalnom povratu.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da agresivni počinitelji češće vrše kaznena djela u mjestima na kojima se okuplja veći broj ljudi (prijevozna sredstva, stanice, kolodvori, ugostiteljski ili zabavni objekti, škole i druge odgojne ustanove), a suprotno tome neagresivni češće vrše kaznena djela u privatnom stanu ili kući i na ulici. Takav nalaz može upućivati na indiciju da agresivni počinitelji pokazuju veću ekscitabilnost, svadljivost, otežanu komunikaciju s drugima u smislu manje

mogućnosti prilagodbe i tolerancije prema drugima. Međutim, potrebno je naglasiti da je okolnost što agresivni maloljetnici češće izvršavaju kaznena djela na javnim mjestima gdje je češća interakcija ljudi međusobno i gdje dolaze više do izražaja vještine prilagodbe i komunikacije s drugima samo relativno važna za eventualno negativniju kriminološku prognozu.

Izvršavanje djela u suučesništvu, a poglavito sa dvije ili više od dvije osobe obilježje je modaliteta izvršenja neagresivnih počinitelja, a što može ukazati na delinkventno ponašanje pod utjecajem grupe, "lošega društva", smanjene kontrole maloljetnika nad upravljanjem svojim postupcima, povodljivost, isticanje odvažnosti i sl. Pri ocjenjivanju značenja i težine kaznenoga djela, te njegove društvene opasnosti suučesništvo u izvršenju kaznenoga djela predstavlja opasniji oblik kriminaliteta, a opasnost je tim veća što ima više suučesnika i što je veći stupanj kohezije među njima. Međutim, pojava suučesništva u vršenju kaznenih djela kod maloljetnika ni u kojem slučaju nema isti značaj, odnosno stupanj društvene opasnosti, kao kod punoljetnih izvršitelja kaznenih djela. Dok se kod punoljetnih osoba koje u suučesništvu vrše kaznena djela pretežno radi o kumuliranju kriminalne volje, kod maloljetnika vrlo rijetko susrećemo takva zajedništva do kojih je došlo upravo zato da bi se vršila kaznena djela. Njihova zajedništva nastaju u pravilu po mjestu stanovanja na temelju susjedskih odnosa, zajedničkog pohađanja škole, u pravilu se oni već i ranije druže, a u njihovim zajedništvima najčešće nedostaje neka čvršća unutarnja kohezija, kao i onaj stupanj organiziranosti koji je inače svojstven delinkventnim bandama ili udruženjima. U onim rijetkim slučajevima gdje susrećemo nešto veću koheziju između članova grupe, najčešće ćemo primijetiti da je motiv njihova zajedništva kao i ukupne djelatnosti više prožet željom za avanturom, samopotvrđivanjem, stjecanjem određenog statusa među vršnjacima, nego kriminalno usmjerenim težnjama kakve nalazimo kod odraslih osoba koje se udružuju zbog vršenja kaznenih djela (Poldrugač, 1993). Rezultati ovdje nisu pokazali da ova skupina maloljetnika, znači skupina neagresivnih koji su djelo izvršili u suučesništvu ima neki drugi teški modalitet izvršenja kaznenoga djela, pa dovodeći ga u

svezu s mjestom izvršenja kaznenoga djela možemo opravdano pretpostaviti da se vjerojatno radi o situacijskom delinkventnom ponašanju. Gotovo sigurno se može pretpostaviti da se radi o delinkventima kod kojih su u nastajanju deliktne situacije pogodovali čimbenici vezani uz opća obilježja te dobne skupine kao što su afektivna napetost, preosjetljivost, emocionalna nezrelost i impulzivnost, a ne neki specifični i teži poremećaji. Izvršenje kaznenoga djela u skupini poglavito s punoljetnom osobom maloljetniku zbog njegove nezrelosti može imponirati jer upravo u tom životnom razdoblju dječjeg maštanja i bezbrižnosti, kada još nisu formirani životni stavovi, maloljetniku može jedno od relevantnih mjerila biti koliko je tko umješšan u zaobilaženju i izigravanju propisa, izbjegavanju odgovornosti za svoja kažnjiva ponašanja uz pribavljanje protupravne koristi za sebe. U očima maloljetnika asocijalne osobe i delinkventi najčešće ne izazivaju osudu, već u nekim slučajevima naklonost i divljenje, jer za njih ozlijediti ili materijalno oštetiti drugu osobu najčešće ne znači biti kriminalcem i prijestupnikom. Poznato je, naime, da je kod mladih vrlo naglašena potreba za udruživanjem i intenzivnom socijalnom komunikacijom. Ove težnje predstavljaju, na određeni način, podlogu za grupne asocijacije i druge društveno neprihvatljive postupke navodi Jašović (1991). Veliki broj autora došao je do spoznaje da je u pravilu kriminološka prognoza maloljetnika koji djela izvršavaju u suučesništvu povoljnija od onih koji djela čine sami (Brauneck, 1961, prema Mikšaj-Todorović i drugi, 1992; Mayer, 1956, prema Mikšaj-Todorović i drugi, 1992; Poldrugač, 1993). Inače, epidemiološki podaci govore da je više od polovice prijavljene djece i maloljetnika u našoj zemlji počinilo kazneno djelo u suučesništvu. Oko 40% svih prijavljenih ove dobne skupine koji su počinili djela u suučesništvu, imalo je jednog, oko 26% dva, 13% tri i 10% četiri ili više suučesnika (podaci Državnog odvjetništva RH, prema navodima Mikšaj-Todorović i suradnici, 1992). Interesantno je da se među djelima koja su počinjena u suučesništvu, znatno ističu upravo nasilnička kaznena djela (sprječavanje rada službene osobe i nasilničko ponašanje i to samo kad se radi o četiri ili više suučesnika, te seksualni delikti u suučesništvu s jednom osobom). Iz ovih podataka, a koji su zapravo u skladu s općim

kriminološkim spoznajama, slijedi potvrda teze da je grupa jaki katalizator nasilničkog ponašanja čak i onda kad pojedinac nema delinkventne namjere. Tako u zajedništvu sa skupinom vršnjaka (ponekad i starijih osoba) dolazi do delinkventnog usmjeravanja njegove aktivnosti jer se ne želi izložiti predbacivanju da je "kukavica" ili "izdajica" i da bude diskriminiran od vršnjaka, objašnjavaju Mikšaj-Todorović i suradnici (1993).

Podatak koji govori o ovoj skupini maloljetnika koji su djelo izvršili u trijeznom stanju, a u suučesništvu s djetetom ili punoljetnom osobom potpuno je razumljiv, i upravo on potvrđuje eksczesnost, nepromišljenost, želju za isticanjem maloljetnika i njihovu naivnost, lakovjernost i sniženu mogućnost sagledavanja štetnih posljedica koja najčešće ide u pravcu da će ostati neotkriveni ili moći otkloniti štetne posljedice djela. Može se pretpostaviti da ta skupina maloljetnika tim više što se pretežno radi o maloljetnicima koji su djelo učinili u suučesništvu dakle, ili na nagovor drugih ili sa željom da se istaknu pred drugima nema negativnu kriminološku prognozu. Sudeći na temelju latentne dimenzije izvedene iz modaliteta izvršenja kaznenih djela, radi se o situacijskom delinkventnom ponašanju, uglavnom razbojničkom, a počiniteljima nije verificirana agresivnost kao obilježje osobnosti, koji ne izvršavaju djelo u alkoholiziranom stanju, pa im u ovakvoj konstelaciji obilježja modaliteta izvršenja kaznenih djela ne treba pridavati značenje povećane i naglašene društvene opasnosti. Jedino obilježje radnje izvršenja kaznenoga djela koje s obzirom na ranije kriminološke spoznaje predstavlja negativno obilježje izdvaja se izvršenje djela u suučesništvu s punoljetnom osobom. Međutim, racijo za takav nalaz može se naći u nepromišljenosti, lakovjernosti, nezrelosti i činjenici da djeci i maloljetnicima nerijetko imponira druženje sa starijima, a koja obilježja su izraženija upravo kod maloljetnika, a u pravilu nestaju odrastanjem.

Razlikovanje agresivnih od neagresivnih počinitelja nije moguće prema velikom broju obilježja modaliteta, međutim iako se ne radi o statistički značajnim razlikama ipak problemi s agresivnim maloljetnicima mogu se naslutiti u postojanju većeg udjela onih počinitelja koji dovršavaju kaznena djela, dok kod ne agresivnih ona češće ostaju u pokušaju, zatim veći je udio agresivnih

počinitelja koji koristi opasnija sredstva, ima više djela u stjecaju, ima bezobzirnije motive i ranije stvorenu namjeru za izvršenje kaznenoga djela.

Zaključna razmatranja

Proučavanje odnosa između agresivnosti kao obilježja osobnosti i obilježja modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja, odnosno utvrđivanje razlika između agresivnih i neagresivnih počinitelja glede načina izvršenja kaznenih djela usmjereno je prije svega na traženje činitelja koji mogu u interakciji s drugim čimbenicima imati etiološko značenje. Taj interes moguće je osim toga proširiti u pravcu identifikacije onih situacija više ili manje specifičnih za agresivne odnosno neagresivne počinitelje koje se mogu označiti kao "rizične" za određena obilježja radnje izvršenja ove iznimno teške i složene skupine kaznenih djela, i na koje se onda socijalnom politikom i nizom drugih društvenih akcija, usmjerenih na prevenciju pojave, može djelovati u svrhu smanjenja same pojave ili umanjavanja njezine opasnosti.

Možemo zaključiti da je u ovom istraživanju potvrđeno da agresivnost kao obilježje osobnosti ukazuje na veću vjerojatnost da je određena osoba disponirana na izvršenje težih, složenijih i opasnijih modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja. Dakle, osnovano možemo pretpostaviti da se nazočnost agresivnosti kao obilježja osobnosti pokazuje kao dobar putokaz za prihvaćanje takvog ponašanja u realnosti, odnosno njezina nazočnosti ima stanovitu prognostičku vrijednost u mogućnosti procjene ponašanja maloljetnika u budućnosti.

Nadalje, diskriminativna analiza ukazuje i na to da obilježja modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja ne predstavljaju jedinstven entitet. Naime, pomoću niza bitnih varijabli kojima se opisuju modaliteti izvršenja nije moguće statistički značajno razlikovati agresivne i neagresivne počinitelje, pa se samo dio obilježja modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja može objasniti jedinstvenom strukturom prostora osobnosti u smislu postojanja ili nepostojanja agresivnosti. Također, obilježja modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja iz ovog uzorka mogu tek s približno 21% sigurno

nosti klasificirati ispitanike u dvije kriterijske kategorije varijabli, odnosno prema činjenici postojanja ili nepostojanja agresivnosti kao obilježja osobnosti. Dakle, i ovdje je dokazano da na načine izvršenja kaznenih djela utječe zasigurno velik broj drugih činitelja poput ekoloških karakteristika uže sredine, dostupnosti sredstva i mjesta izvršenja počinitelju, biološke, psihološke i socijalne karakteristike maloljetnika i sl. Zbog navedenog, gotovo sigurno možemo zaključiti da je modalitete izvršenja kaznenih djela dosta teško egzaktno predvidjeti jer njihov varijabilitet posljedica je konvergentnog djelovanja negativnih utjecaja socijalne sredine (druženje s asocijalnim osobama, pa izvršenje djela u suučesništvu, ekonomska deprivacija koja dovodi do povećanja frekventnosti razbojništava), negativnih utjecaja poremećaja osnovnih regulativnih funkcija, a osobito poremećaja u sistemu za homeostatičku regulaciju, integraciju regulativnih funkcija, regulaciju obrambenih reakcija i regulaciju reakcija napada koji dovode do agresivnosti. Modaliteti izvršenja kaznenih djela, osim toga, ovise i od djelovanja situacijskih činitelja koje, nije u pravilu moguće registrirati osim u okviru klinički organiziranih istraživanja i proučavanjem svakog pojedinog predmeta sudskog spisa (case study). Poznato je da ti činitelji mogu provocirati povremene manifestacije asocijalnog, pa i delinkventnog ponašanja, naročito ako za to postoje psihološka osnova kojoj su pridruženi nepovoljni uvjeti u socijalnoj sredini.

Nadalje, ne može se isključiti, odnosno može se pretpostaviti da je u istraživanju došlo do nekih pogrešaka u mjerenju ili registraciji kako varijabli na osnovi kojih se mogu procijeniti modaliteti izvršenja kaznenih djela, tako i varijable koja procjenjuje agresivnost. Također, potrebno je istaknuti postojanje vrlo malih apsolutnih frekvencija nekih kaznenih djela, a znamo da svako kazneno djelo iziskuje vrlo specifične i međusobno različite radnje izvršenja, tako je utvrđen iznimno mali broj ubojstava i silovanja. U interpretaciji rezultata, ne smije se zanemariti niti specifičnost razdoblja u kojem je istraživanje provedeno. Osnovna populacija, to jest broj i struktura stanovništva izmijenjena je. Tijekom prosinca 1991. godine u sjeverozapadnoj Hrvatskoj registrirano je 121.686 izbjeglica (Kern i dr., 1992), od kojih je većina bila smještena na

području Zagrebačke županije. Pretežno se radi o ruralnom stanovništvu i stanovništvu iz manjih urbanih cjelina koje je zbog ratnih zbivanja bilo prisiljeno migrirati u grad. Unatrag zadnje dvije godine u kojima je istraživanje provedeno broj stanovnika se smanjio zbog povratka prognanika i izbjeglica u mjesta iz kojih su iselili. Sigurno je da migracije, a čiji sudionici u našem slučaju su bili pretežno djeca, maloljetnici i žene, stvaraju jednu specifičnu društvenu dinamiku koja zasigurno stoji u određenoj vezi s kriminalitetom ove dobne skupine.

Ipak, činjenica da je i pored ovih nepovoljnih činitelja kroz diskriminativnu analizu utvrđena statistički značajna razlika u modalitetima izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja između dvije skupine ispitanika, agresivnih i neagresivnih počinitelja dokazuje da na različite modalitete izvršenja kaznenih djela utječe agresivnost kao obilježje osobnosti, i da se, u granicama pogreške koja se može tolerirati obzirom na razvoj metodološkog instrumentarija, određeni broj specifičnih modaliteta izvršenja kaznenih djela s elementima nasilja može predvidjeti, pa i objasniti na temelju poznavanja i analize ranije manifestiranih oblika agresivnosti kao psihološkog obilježja maloljetnika. Također, na temelju načina izvršenja kaznenoga djela u najširem smislu riječi, vjerojatno je da se može odgovoriti ima li maloljetnik to obilježje osobnosti.

Na temelju ovdje dobivenih rezultata možemo utvrditi da agresivnost počinitelja pogoduje težim oblicima nasilničkog ponašanja, te težim modalitetima izvršenja kaznenih djela. To dalje navodi (upućuje) na pretpostavku o određenom težem, ali zato i prepoznatljivijem delinkventnom razvoju kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela s takvim obilježjima radnje izvršenja i osobnosti. Dakle, dok se za neagresivne ispitanike iz našeg uzorka može većim dijelom pridodati atribut slučajnosti, čini se da ta konstatacija ne vrijedi za drugu skupinu ispitanika. Na kraju, može se utvrditi da rezultati ovog rada uglavnom odgovaraju očekivanjima. Razlikovanje nije tako izravno kao što se očekivalo, međutim, u pitanju smjera relacija (grupiranja težine i opasnosti modaliteta prema kriterijskoj varijabli) očekivanje je potvrđeno. Nepostojanje statistički značajnih razlika između skupina ispitanika glede nekih bitnih varijabli kojima se opisuje radnja izvršenja

također je razumljiva u svjetlu teorijskih postavki i određenih nedostataka ovog istraživanja. Točniji uvid u pravo stanje stvari glede modaliteta izvršenja kaznenih djela zasigurno bi pružila studija u kojoj bi se mogao izmjeriti, odnosno izolirati utjecaj drugih činitelja na modalitete izvršenja, te koja bi uključivala više različitih izvora podataka o obilježjima osobnosti, ponašanja, socijalnog okruženja, pa i heredita na modalitete izvršenja kaznenih djela.

Nadalje, bitna je spoznaja da i ovdje rezultati upućuju na potrebu za individualizacijom tretmana prema počiniteljima kaznenih djela, jer oni su očito glede ovog obilježja osobnosti različito strukturirani, te slijedom toga različito izvršavaju ista kaznena djela. Time se pokazuje gotovo sigurnim da prilikom izricanja sankcija nije dovoljno uzimati u obzir isključivo tzv. objektivne kriterije (poput vrste i težine djela, povratništva i sl.), već je prilikom sankcioniranja potrebno respektirati osobna obilježja i očito na neki način njima uvjetovane načine izvršenja kaznenih djela. Ideja odmazde danas je podređena pedagoškim ciljevima, stoga proučavanje osobnih obilježja počinitelja treba pružiti odgovore na mnoga

pitanja ne samo iz djelokruga sankcioniranja, već i djelokruga prevencije, te tretmana maloljetnih počinitelja ove najteže skupine kaznenih djela.

Preventivne mjere pretpostavljamo trebale bi se kretati u smjeru da počiniteljima koji posjeduju agresivnost kao jedno zasigurno negativno obilježje osobnosti treba pružiti pomoć kroz mjere socijalne politike kojima će se stvarati uvjeti za bavljenje sportom i drugim aktivnostima, a time pretpostavke za češće doživljavanje uspjeha, te poboljšanje interakcije maloljetnika s vršnjacima kroz igru i dopuštene oblike socijalizacije. Također, treba poticati razvijanje i evaluaciju programa kojima će se podržavati adekvatni proces potkrjepljenja (ne)agresivnog ponašanja.

Glede tretmana ovakva diferencijacija počinitelja s obzirom na kriterijsku varijablu može pridonijeti rješavanju problema klasifikacije, odnosno taksonomije osuđenih osoba.

Također, rezultati koji su ovdje dobiveni mogu poslužiti kao poticaj za istraživanje utjecaja drugih činitelja na modalitete izvršenja, dakle, cjelovitog bio-psiho-socijalnog etiološkog mehanizma koji generira pojedine modalitete izvršenja kaznenih djela.

LITERATURA

- Bašić, J., Žizak, A. (1994): Značaj komunikacije u obitelji za pojavu poremećaja u ponašanju djece osnovnoškolske dobi; *Kriminologija i socijalna integracija* 2 (1):1-9.
- Baćić, F. (1979): Opći pregled na krivično pravnu problematiku delikata nasilja; U: *Krivično pravni i kriminološki aspekti delikata nasilja*, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju, Zagreb.
- Buđanovac, A. (1993): Povezanost neurotizma maloljetnika i procjene uspješnosti odgojne mjere pojačana briga i nadzor izvršene nakon isteka mjere; *Defektologija* 29 (1):63-69.
- Buđanovac, A. (1996): Relacije ličnosti i modaliteta poremećaja u ponašanju u populaciji djece završnog razreda osnovne škole, *Disertacija*; Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Bujanović-Pastuović, R. (1988): Relacije između osobina ličnosti i otkrivenog i neotkrivenog društveno neprihvatljivog ponašanja; U: *Tamna brojka devijantnog i delinkventnog ponašanja mladih*; Fakultet za defektologiju i Sveučilišni računski centar, Zagreb.
- Cajner, I., Kovčo, I. (1992): Delikti nasilja; *Policija i sigurnost* 1 (5-6): 431-451.
- Cajner, I. (1995): Poremećaji u ponašanju i obiteljske prilike maloljetnih počinitelja nasilničkih i nenasilničkih krivičnih djela; *Disertacija*, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Cajner-Mraović, I. (1996 a): Mobilnost i socio-ekonomski status obitelji malodobnih počinitelja različitih kaznenih djela s elementima nasilja; *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb 3 (1): 83-109.
- Cajner-Mraović, I. (1996 b): Delinkvencija mladih; *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb 3 (2): 448-465.
- Cajner-Mraović, I. (1996 c): Sociodemografske i fenomenološke karakteristike kriminaliteta maloljetnika na području Županije bjelovarsko-bilogorske, *Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske*, Zagreb.
- Cajner-Mraović, I., Ivanušec, D. (1998): Poremećaji u ponašanju i ličnosti kao prediktori nasilničkih delikata počinjenih od maloljetnika na području Zagreba; *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 5 (2):1003-1021.
- Cvijetko, B. (1996): Društvene promjene i njihovi učinci na maloljetničko kazneno zakonodavstvo u Republici Hrvatskoj; *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 3 (2): 511-528.
- Eysenck (1991): Genetic and environmental contributions to individual differences; The three major dimensions of personality; *Journal of Personality* 58: 245- 261.

- Farrington, D.P., West, D.J., (1971): A comparison between early delinquents and young aggressives, *British Journal of Criminology* 11:341-358.
- Farrington, (1982): Further analysis of a longitudinal survey of crime and delinquency; Institute of Criminology, Cambridge.
- Hamalainen, M., Pulkkinen, L. (1995): Aggressive and non-prosocial behaviour as precursors of criminality, *Studies on Crime and Crime Prevention* (4): 6-21.
- Jašović, Ž. (1991): *Kriminologija maloljetničke delinkvencije*; Naučna knjiga, Beograd.
- Kern, J., Ivanković, D., Kujundžić, M., Dragun, D., Vuletić, S. (1992): Migratory dynamics due to the war in Croatia; *Croatian Medical Journal* 33 (2):101-105.
- Kozarić-Kovačić, D. (1996): Alkoholičari počinitelji kaznenih djela protiv života i tijela; Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb.
- Klijajić, S., Prišlin, R., Bajer, M. (1986): Karakteristike porodice i djeteta kao indikatori kasnijeg delinkventnog ponašanja; *Penološke teme* 1 (1-2): 29-33.
- Kovčo, I. (1996): Delikti nasilja; *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 3 (2): 396-414.
- Magnusson, D., Stattin, H., Dunir, A. (1983): Aggression and criminality in a longitudinal perspective U: Dusen, K.T. Mednick, S. A.: (eds) *Prospective studies of crime and delinquency*, pp. 277-301, Kluwer-Nijhoff, Boston.
- Mejovšek, M. (1989): Relacije kognitivnih sposobnosti i agresivnosti osuđenih osoba; *Primijenjena psihologija* 10 (2):111-115.
- Mejovšek, M. (1995 a): Povezanost između nekih osobnih obilježja osuđenih za kaznena djela razbojstva i razbojničke krađe i prognoze uspjeha resocijalizacije; *Kriminologija i socijalna integracija* 3 (1):21-35.
- Mejovšek, M. (1995 b): Obilježja ličnosti, ponašanja i "pasivnog" socijalnog statusa počinitelja delikata razbojstva; *Socijalna psihijatrija* 23 (3-4):129-140.
- Mejovšek, M. (1996): Odnosi u obitelji i druga obilježja obitelji nasilnih i nenasilnih delinkvenata; *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 32 (2):1-12.
- Mejovšek, M., Cajner-Mraović, I., Buđanovac, A. (1997): Obilježja ponašanja i obitelji maloljetnih počinitelja nasilnih i nenasilnih delikata; *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 33 (1):23-35.
- Mikšaj-Todorović, Lj., Kovčo, I., Cajner, I. (1992): Neka socijalno demografska i kriminološka obilježja maloljetnih delinkvenata u Republici Hrvatskoj u relaciji s vrstama krivičnih djela; *Policija i sigurnost* 1 (4):304-321.
- Mikšaj-Todorović, Lj. (1993): Povezanost između nekih osobnih obilježja osuđenih za kaznena djela razbojstva i razbojničke krađe i prognoze uspjeha resocijalizacije; *Kriminologija i socijalna integracija* 3 (1): 21-35.
- Momirović, K., Viskić-Škalec, N., Mejovšek, M. (1974): Relacije kognitivnih i konativnih karakteristika maloljetnih delinkvenata i efikasnosti resocijalizacije nakon penalnog tretmana; *Defektologija* 10 (1-2):155-173.
- Momirović, K., Bosnar, K., Horga, S. (1982): Kibernetički model kognitivnih funkcioniranja: pokušaj sinteze nekih teorija o strukturi kognitivnih sposobnosti; *Kineziologija* 14:63-82.
- Momirović, K., Poldrugač, Z., Bašić, J. (1988): Kanoničke relacije ponašanja delinkvenata i njihovih psihosocijalnih obilježja; *Defektologija* 24 (2): 77-87.
- Morović, J. (1992): Agresivnost u grupi roditelja djece usporena kognitivnog razvoja; *Defektologija* 28 (2):79-83.
- Poldrugač, Z. (1990): Pojavni oblici poremećaja u ponašanju maloljetnih delinkvenata u SR Hrvatskoj u relaciji sa karakteristikama njihovih obitelji, korištenjem slobodnog vremena i poduzetih socijalno-zaštitnih intervencija; *Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za defektologiju, Zagreb.*
- Poldrugač, Z. (1993): Teritorijalne karakteristike kriminaliteta maloljetnika u Republici Hrvatskoj u 1992. godini; *Kriminologija i socijalna integracija* 1 (1): 59-75.
- Roff, J. D., Wirt, R. D. (1984): Childhood aggression and social adjustment as antecedents of delinquency; *Journal of Abnormal Child Psychology* 12:111-126.
- Singer, M., Kuharić, Cajner, I. (1992): Stanje, kretanje, struktura i teritorijalna distribucija kriminaliteta maloljetnih osoba u Republici Hrvatskoj; *Policija i sigurnost* 1 (1-2):1-29.
- Singer, M., Cajner, I. (1993): Kriminalitet u Hrvatskoj u 1992. godini; *Policija i sigurnost* 2 (1-2):1-16.
- Singer, M., Mikšaj-Todorović, Lj. (1993): *Delinkvencija mladih*; Globus, Zagreb.
- Singer, M., Mikšaj-Todorović, Lj. (1993): Analiza nekih obilježja kriminaliteta maloljetnika u Republici Hrvatskoj s posebnim naglaskom na vrste krivičnih djela i mjesto njihova izvršenja; *Policija i sigurnost* 1 (3): 157-172.
- Singer, M. (1994): *Kriminologija*, Nakladni zavod Globus, etc. Zagreb.
- West (1963): *The habitual prisoner*; Mc. Millon, London.
- Žaja, B. (1984): Utjecaj nekih demografskih i socioloških karakteristika počinitelja delikata nasilja na njihova ponašanja u toku penalnog tretmana; *Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za defektologiju, Zagreb.*
- Žužul, M. (1986 a): Pregled teorija agresivnosti; *Penološke teme* 1 (3-4): 123-144.
- Žužul, M., (1986 b): Novi pristup agresivnosti, i upitnik za ispitivanje agresivnosti; *Primijenjena psihologija* (7):83-92.
- Žužul, M., (1989): Agresivno ponašanje: psihologijska analiza; *Radna zajednica republičke konferencije saveza socijalističke omladine Hrvatske, Zagreb.*

DIFFERENCES IN VIOLENT CRIME MODALITIES BETWEEN AGGRESSIVE AND NON-AGGRESSIVE JUVENILE DELINQUENTS

ABSTRACT

The study was conducted on a sample of 171 juvenile delinquents who had committed violent crimes in the period between January 1, 1991 and December 31, 1996. The County or District court in Zagreb sentenced the subjects, or the sentencing process was stopped for purposes of expediency. The goal of this study was to examine differences in the pattern of violent crime modalities between subjects who exhibited aggressive behaviour as a personal trait and those who did not. The data were processed on the multivariate level, and a discriminant analysis was performed.

The results confirmed the hypothesis that there are significant differences between the two observed groups of offenders. Juvenile delinquents who are aggressive exhibited a stronger pattern of violent crime. Offenders who are not aggressive were associated with less severe crime modalities, which could be treated as situational crimes and erratic incidents. Further surveys that treat differences in personal characteristic of juvenile offenders are of great importance because they may serve as guides to the adequate prediction and prevention of violent crime.

Key words: juvenile delinquents, violent crimes, aggressiveness, crime modalities